
Troballa d'un objecte perdut. Algunes impressions sobre *Poemes*, d'Armand Obiols

MARC ROVIRA
marcrovirau@gmail.com

Resum: Relectura del volum *Poemes* (1973), d'Armand Obiols, des d'una perspectiva que integra qüestions poètiques, ontològiques i ètiques que afecten tant l'època en què va ser escrit com l'actualitat.

Paraules clau: Poesia catalana, guerra civil, exili, Armand Obiols, Carles Riba, Josep Carner

The Finding of a Lost Object. Some Thoughts on Armand Obiols's *Poemes*.

Abstract: A re-reading of Armand Obiols's book, published in 1973, which brings to bear on it matters of poetics, ontology and ethics relating both to the times when the poems were written and to the present day.

Keywords: Catalan poetry, Spanish Civil War, exile, Armand Obiols, Carles Riba, Josep Carner

---

Si sou d'anar de tant en tant a alguna llibreria de vell, haureu pogut comprovar que fa temps que el paisatge no canvia: a tot arreu, desenes de volums ocres esperen que els puguem donar una enèsima oportunitat, i sovint van acompanyats dels seus germans verds —o dels seus altres cosins, els blancs. Si fa temps que heu començat a col·leccionar aquestes edicions, segurament necessitareu alguna altra presa per sentir les ganes de caçar, i és llavors que començareu a passejar-vos per la llibreria de manera coordinada i amb el cap inclinat, com un ocell rapinyaire. De tant en tant, tots ho sabem, hi ha sorpreses, i potser vosaltres també haureu tingut la sort de trobar-vos amb aquell objecte rar cap al qual heu allargat l'urpa: en un color verd oliva que no és el de la «MOLU», enmig de llibres diversos, us esperen els *Poemes* d'Armand Obiols, introbables des de la primera edició de 1973 a la mítica col·lecció «Els llibres de l'Óssa Menor» de Proa.

Es tracta d'un llibret petit, sobri, inusual. Si proveu de fullejar-lo, és possible que aneu a parar o bé al pròleg interessantíssim de Domènec Guansé o bé a la notícia amistososa que escriu Joan Oliver sobre el poeta: així n'és, de prima, l'aportació d'Armand Obiols en aquest volum imprès. Tot just una «Oda a Catalunya», que és potser la més gran i única composició dedicada al país que es manté intacta amb el pas del temps, i deu sonets preciosos i desconcertants agrupats sota el títol de «Cicle Menor» que, a simple vista —encara som a la llibreria—, ens duen a pensar en Stéphane Mallarmé, Paul Valéry, Carles Riba. Arribats en aquest punt, és probable que paguem el que ens demanin pel llibre i que anem cap a casa a veure què hi trobem.

I això és el que en podríem dir: sabem que Armand Obiols va guanyar l'Englantina d'Or dels Jocs Florals celebrats a París l'any 1948 amb «Oda a Catalunya». Evidentment, el tema del poema havia de venir propiciat per l'exili i el context que estava vivint el país sota el jou d'una Espanya que, com és habitual en els imperis defectuosos, només se sent viva quan aconsegueix ferir-lo. Ho escrivia Obiols al *Diari de Sabadell* del 22 d'abril de 1932: «En el pla brutal de les essències, la qüestió catalana és d'una simplicitat radiant: ells volen devorar-nos i nosaltres no volem ser devorats» (p. 61).¹ Això pel que fa al conflicte amb Espanya; la «qüestió catalana», cara endins, és una mica més complexa, i la seva oda en dona bon compte. Si se'm permet de trossejar descaradament el poema, el que ve a dir aquesta composició és que la nostra història ha convertit Catalunya en una «gleva d'amor no mai ben aplevada», tot i que persistent: la seva supervivència es configura en base a un desig, perquè «ni que impossible fossis, els fills t'hem escollit», de manera que aquesta pàtria que viu «en un quer de somni i d'endemà» no només té un origen, sinó també un destí que encara està per fer (i que ja no sabem si encara és possible); Catalunya, doncs, no depèn només de la seva sort geopolítica, ja que «si res no eres, ets aquest punyent delit» que converteix l'anomenada terra dels pares també en una terra acomplida pels seus futurs ciutadans, en «filla dels teus fills, difícil pàtria, encar / per les rodoladisses carenes de l'atzar / tota enfebrada amb càntics i banderes!». L'èxit del poema, per dir-ho així, és la consecució del seu objectiu sense emprar-hi les eines principalment destinades a aconseguir-lo: Obiols hi concentra una imatgeria emotiva molt depurada, de manera que la primera emoció que suscita la composició és, sobretot, intel·lectual. En aquest sentit, no he llegit una demostració més espectacular d'elegància en un poema dedicat a la «pàtria», ni una visió poètica tan acurada i contundent sobre aquest concepte. Ara bé: qui vulgui trobar-hi emoció, també podrà sentir-la; el que Obiols li demanarà és que primer passi pel sedàs del pensament. La inclusió, seguidament, dels deu sonets del «Cicle Menor» hi té tot el sentit del món, tant pel que fa a l'expressió poètica emprada com pel que fa a la cosmovisió del llibre, encara que originalment siguin dos projectes diferents. De fet, d'aquesta manera l'oda serveix d'introducció al cicle, sobretot pel que fa a la seva poètica.

I és que tenim notícies d'aquest «Cicle Menor», per una banda, pel comentari que en fa també Domènec Guansé al pròleg, on confirma algunes de les tradicions que ja li sospitàvem. Per una altra banda, en llegim algunes informacions a l'epistolari entre Obiols i Carner, *Cartes 1947-1953*, editat i prologat per Jordi Marrugat. Per exemple: el 20 de març de 1949, Carner escriu a Obiols amb motiu de la tramesa d'uns sonets (el quart, el sisè i el novè d'aquest llibre) i hi diu que «els vostres sonets cosmogònics em semblen, per diversos conceptes, considerables, i úniques peces de poesia catalana

1. Totes les citacions d'articles polítics d'Armand Obiols són extretes del llibre: *Hores decisives. Abril-juliol 1932*, ed. Miquel Bach, Sabadell: Fundació La Mirada, 2016.

que puguin competir amb el virtuosisme de Guerau de Liost *at his best*» (p. 196). L'adjectiu amb què Carner es refereix als sonets d'Obiols ve donat per una carta seva de feia cinc dies, en què li explicava que aquests «sonets són meus [i] són els primers subproductes d'una "Cosmogonia" més ambiciosa, en la qual treballo. De sonets com aquests en tinc, entre mig escrits i pensats, una vintena més [...]; tot i que deliberadament constitueixen un Cicle Menor, penso prendre-hi poèticament posició davant d'alguns problemes cabdals (veureu, per exemple, que he resolt l'ardu problema de la balena i de Jonàs postulant un segon refús del profeta que, possiblement, li va ésser fatal)» (p. 194). Obiols parla del poema sisè del cicle: «Jonàs, relapse, s'emmena? / Li embarnilla la balena / un macip d'hivern eixit. // Un peix que l'or adultera / inocula a la peixera / el virus de l'infinit»; és un poema que, pel tema i per les notícies que en tenim en aquest intercanvi epistolar, ens podria fer pensar en el *Nabí* de Carner, però el cert és que postula algunes imatges i expressions que l'acostarien molt més, per exemple, al «Peix dins la peixera» de Riba, publicat dotze anys abans a *Tres suites*.

Així, doncs, com deia, tenim notícies vagues d'un llibre que mai no s'acabarà d'escriure: Obiols projectava quaranta sonets per al seu «Cicle Menor»; en tenia d'escrits, segons diu, una vintena, i sembla que només en podrem llegir aquests deu. De la *Cosmogonia* no se'n tenen notícies. Ho comenta Guansé al pròleg del llibre: Obiols escriu poc perquè la seva autoexigència el porta cap al silenci. Però potser l'escassetat de la producció poètica d'Obiols es deu, també, a la seva mateixa concepció poètica, i no tant a una simple qüestió de modèstia intel·lectual. És això el que fa pensar el tercer sonet d'aquest «Cicle Menor», que reproduceix tot seguit:

3

Tot just un no res s'emperla
d'un pur desig d'existir
i el mar promou el dofi
i el cel enflauta la merla,

car són subtils els camins
que enfilen cap a la vida:
cloure's en fruita complida
amb tant d'impossible a dins!

Oh tu que no t'assolires,
Unicorn, a les engires
de l'ésser, però nonat,

quina basarda t'embrida
 el salt a dins de la vida,
 tant que de dins t'hem cridat!

D'entrada —recordem-ho—, en aquests sonets Obiols tracta de «prendre *poèticament* posició d'alguns problemes cabdals», i em permeto ara d'assenyalar el terme clau de la seva lectura: prendre una posició poètica no és únicament explicitar-la en un poema, sinó que també significa desvetllar quines característiques ontològiques s'atribueix a la poesia en la mateixa manera d'escriure'n; implica, en un sentit, fer anar el llenguatge amb plena consciència de si mateix, més que no pas com una eina que permet formalitzar idees: es tracta de desenvolupar una poesia crítica. En el cas del sonet que ens ocupa, aquesta qüestió és important perquè el problema cabdal al qual sembla respondre és el de l'existència —i aquí, esclar, cal veure-hi primer l'existència del poema com a artefacte per després deduir-ne una certa posició ètica davant de la consciència humana.

D'alguna manera, aquest emperlar-se «d'un pur desig d'existir» —i que conté algun ressò d'«aquest punyent delit» que assenyalàvem a propòsit de l'oda—, aquest dofi promogut pel mar o aquesta merla enflautada pel cel són, en si mateixos, el poema sorgit de la pròpia consciència d'existir —i és així com llegeixo «l'ombra morent de l'ampit / [que] estels morents enumera» del primer sonet, amb ressons del «Sonnet en X» de Mallarmé; o alguns dels temes que dominen els sonets cinquè, setè o novè (i que, amb el tercer sonet que comento, són curiosament els poemes senars del llibre). Ara bé: ni dofi ni merla no justifiquen per si sols el mar o el cel, com el poema tampoc no justifica una consciència —sinó que un determinat tipus de poema exposa una determinada presa de consciència poètica. En tot cas, el mar *promou* i el cel *enflauta* i, per tant, són condicions necessàries per a l'activitat poètica, però no les úniques que la conformen —tal com un ésser amb consciència de si mateix no és suficient per al discurs poètic, encara que el discurs poètic necessiti sempre una consciència que el promogui: estem parlant d'una consciència poètica que es problematitza en el llenguatge, i no pas d'una que el doni per fet. Aquí, llenguatge i consciència hi són indestriables en el mateix sentit amb què ho són poema i poesia segons la coneguda definició que en va donar Carles Riba.

Per això, m'afiguro, hi trobem algunes expressions de negativitat («un no res», «tant d'impossible», «tu que no t'assolires» o «nonat») i l'aparició de l'Unicorn de Rilke: en el fons, el poema es podria llegir també com una presa de posició davant de l'anomenada «poesia pura» —i una refutació, si es vol veure així, de l'argument que diu que aquesta poesia promou l'anul·lació del vitalisme: aquí el poema se situa justament a l'interstici entre la «vida» i la «no-vida», entre l'experiència i el poema, i aquest encreuament és el motor de l'escriptura, em penso, d'Obiols, i un dels problemes cabdals de l'escriptura poètica després dels models que aprofita en el seu «Cicle Menor».

Per a Obiols, doncs, el poema és una presa de consciència que esdevé una posició marcada i que, per tant, desestima totes les altres possibilitats amb què un poeta podria posicionar-se davant de la poesia i del món. Així és com entenc la idea de «cloure's en fruita complida / amb tant d'impossible a dins»: es tracta, primer, de prendre una posició ètica enfront de la literatura i, també, de prendre una determinació ètica davant de la vida per tal que la vida no ens passi per damunt.

Com deia, segurament hauriem de buscar en tradicions estrangeres una formulació poètica semblant a la que proposa Obiols en el seu llibret, però l'exemple que ens ofereix amb aquesta obra inacabada suposa una baula més en una cadena que en català ha tingut també una certa importància. Lluny de la ingenuïtat que l'oda infinita maragalliana destil·la —d'altra banda, tan pròpia de la seva època—, Obiols sap que acomplir l'infinit és impossible, i que no tot existeix al món per «aboutir à un livre». Obiols ja se situa en la problemàtica que suposa que dir les coses no implica l'existència de les coses, i més enllà de totes les qüestions metafísiques que això pugui oferir-nos, es tracta també del resultat de la posició ètica que ha pres qui ha escrit editorials i ha fet política i ha vist que tota la batalla que lliurava amb les paraules i el pensament, uns nacionals van lliurar-la amb bombes i metralla.

Per a aquest tractament del discurs poètic, a Obiols li és molt útil l'exemple de Paul Valéry, per qui va sentir una devoció extraordinària, així com l'exemple de Mallarmé i la seva reflexió sobre el llenguatge poètic i el model que, en un cert sentit, li n'oferia la poesia de Carles Riba en llengua catalana. Carner, aquí, esdevé més un mestre que no pas un model, com sí que ho havia estat en els seus poemes anteriors, reunits a *Mirall antic i altres poemes*.

Potser tot això ens ajudaria a capir la dificultat amb què Obiols va viure l'escriptura del seu projecte, i potser així jo mateix també puc justificar la incomoditat que sento cada cop que voldria escriure sobre aquest llibre: d'una banda, ens trobem davant d'un discurs interromput, d'una mostra que és més aviat una casualitat, i no pas una decisió definitiva de l'autor; de l'altra, i segurament a causa d'aquest motiu, hi ha pocs textos que s'hagin atrevit a fer una lectura històrica del llibre —per exemple, quin abast hi té el model aparent de *Les decapitacions* de Pere Quart. Al mateix temps, la fascinació que provoca aquest volum tan curt és plenament comprensible: hi ha alguna cosa d'únic, ja no només estilísticament, sinó també de proposta poètica, en aquest «Cicle Menor», que fa que, més enllà de la recerca hermenèutica a què ens obliga la seva expressió, també sigui possible simplement gaudir, si bé fragmentàriament, del mecanisme de sentit que Obiols hi posa en marxa i que suposa un model en català que potser es va abandonar prematurament per raons històriques. Aquest és, doncs, un llibre important sobretot per a poetes i lectors de poesia pel que té d'exploració de la paraula poètica, més que no pas per a la historiografia de la nostra literatura, si es vol veure així, però ja en tenim prou: tot i que insuficient, l'exemple d'Armand Obiols és el fil d'una cultura que podria estirar-se amb resultats nous i fecunds. No m'atreveixo a dir el mateix pel

que fa a la comprensió de les seves idees polítiques per part de Catalunya vençuda dels nostres dies; però no per ell, sinó per nosaltres —i si ho esmento és perquè una presa de posició poètica també és, es vulgui o no, una presa de posició política.

Fa una mica de gràcia, un cop han toreat el brau, de veure com el fracàs de l'anomenat pujolisme prové de la voluntat (i del convenciment ingenu) de salvar el fet que «si bé Catalunya viu fermada a la incomprensió castellana, Espanya viu, també, fermada a la crítica persistent dels catalans» (p. 90), i per això «mentre no compreguin que la llibertat que reclamem, no solament serà útil a Catalunya, sinó, també, a ells, que no podran mai, fermats a una Catalunya insatisfeta, imposar-se un destí i aconseguir-lo. Perquè al capdavall, facin el que facin, la llibertat de Catalunya serà sempre la condició de la seva llibertat» (p. 83). Obiols ho deixava escrit el 3 de maig de 1932, un altre cop al *Diari de Sabadell*. I si avancem en la nostra història recent, encara una altra mossegada a la llimona del temps: «Catalunya està en marxa i només podria aturar-la, i, encara, provisionalment, l'acció contundent i sagnant» (p. 76). Ho publicava al mateix diari el 29 d'abril de 1932. Quasi noranta anys després, es va celebrar l'aniversari de la Colla de Sabadell, i el que més en va transcendir va ser la imatge del president de la Generalitat amb una barra de pa clavada a un paraigües i la indiferència o el desconcert generalitzats que va provocar aquest gest als catalans —això és: aquells que vivim i treballem a Catalunya. Temps després, Espanya l'inhabilitava per una simple qüestió estètica, tot i que la barra de pa i el paraigües no en van tenir la culpa: les peripècies que ho van motivar i les que segueixen ja les coneixeu. Però no hi fa res: potser el vostre volum dels *Poemes* d'Armand Obiols us espera en una llibreria de vell, amagat entre paisatges ja massa vistos. Potser tindreu aquesta sort i acabareu a casa amb un trofeu.